

Muhtarlığın Sonu Mu? Muhtarlığa Bir Alternatif Olarak E-Devlet

Öz

Muhtarlık kurumunun tarihsel gelişimi, işlevleri ve günümüzdeki konumu, geleneksel yönetim anlayışının teknoloji ve hizmet sunumunda yaşanan dönüşümler karşısındaki tutumunu ele almak için önemli bir konudur. Bu çalışmanın ilk bölümünde, muhtarlık kurumunun tarihsel kökenleri, kuruluş amacı ve işlevleri incelenmektedir. İkinci bölümde, e-devlet kavramı ve bu kavramın hizmet sunum süreçlerindeki rolü ele alınmaktadır. E-devlet, hükümetlerin vatandaşlara daha hızlı ve etkili bir şekilde hizmet sunmalarını sağlayan bir dijital dönüşüm aracıdır. Bu teknolojik ilerlemeler, muhtarlık kurumunun sunduğu hizmetlerin vatandaşların kendileri tarafından görülmesi bakımında büyük faydalar sağlamıştır. Vatandaşlar, muhtarlıklar tarafından sunulan hizmetlerin birçoğunu çevrimiçi olarak kolayca gerçekleştirebilmektedir. Bu bakımdan hem zaman tasarrufu hem de maddi tasarruf sağlandığı ifade edilebilir. Son kısımda ise gelişen teknoloji karşısında muhtarlık kurumunun gelecekteki gerekliliği üzerine bir tartışma yürütülmektedir. Sonuç olarak, gelişen teknoloji ve toplumsal ihtiyaçlar göz önüne alındığında, muhtarlık kurumunun dönüşmesi ve modernize edilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu, hem devletin vatandaşlarına daha iyi hizmet sunmasına olanak tanırken, aynı zamanda kaynakları daha etkin bir şekilde kullanmasına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, mahalle ve köylerdeki muhtarlıkların gözden geçirilmesi ve belirli değişikliklerin yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Muhtarlık, e-Devlet, Kamu yönetimi, Teknoloji, Yönetim

The End of the Mukhtarship? E-Government as an Alternative to Mukhtarship

Abstract

The historical development, functions and current position of the mukhtar institution (mukhtarship) is an important topic for addressing the attitude of the traditional administrative approach to technology and changes in service delivery. In the first part of this study historical origins and the purpose of its establishment are examined. The second section discusses the concept of e-government and its role in service delivery processes. E-government is a digital transformation tool that enables governments to provide services to citizens faster and more effectively. These technological advancements enable the citizens to use the services which were provided by the mukhtarship institution before. Citizens can easily use many of the services offered by mukhtars online. In this respect, both time and financial savings are ensured. In the last section, in the face of developing technology a discussion on the future necessity of the mukhtar institution is being discussed. As a result, considering the developing technology and social needs, the necessity of transforming and modernizing the mukhtar institution is emphasized. This not only allows the state to provide better services to its citizens, but also helps it use resources more effectively. In this context, it is recommended that the headmen's offices in neighborhoods and villages be reviewed, and certain changes be made.

Keywords: Mukhtars, e-Government, Public administration, Technology, Administration

Yazar(lar) / Author(s)

Dr. Öğr. Üyesi Vedat Almalı
Muş Alparslan Üniversitesi, İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu
Yönetimi Bölümü. Muş-Türkiye.
e-posta: v.almali@alparslan.edu.tr.
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article
Geliş tarihi-Date of submission: 06. 02. 2024
Kabul tarihi-Date of acceptance: 05. 05. 2024
Yayım tarihi-Date of publication: 31. 05. 2024

Hakemlik-Review

Hakem sayısı-Reviewers: İki Dış Hakem-Two
External
Değerlendirme-Review: Çift Taraflı Kör
Hakemlik-Double-blind

Etik/Ethics

Etik beyan- Ethical statement: Bu çalışmanın
hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.
Benzerlik taraması- Plagiarism checks
Yapıldı-İntihal.net-Yes-İntihal.net
Etik bildirim- Complaints
ictimaiyat@alparslan.edu.tr,
ictimaiyatdergi@gmail.com

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
The Author(s) declare(s) that there is no
conflict of interest

Finansman-Grant Support

Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek
alınmamıştır.
No funds, grants, or other support was
received.

Lisans- License

CC BY-NC 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>

Atıf- Citation (APA)

Almalı, V. (2024). Muhtarlığın sonu mu? Muhtarlığa bir alternatif olarak e-devlet. *İçtimaiyat*, 8(1), ss. 82-95.
<https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1432824>

1. Giriş

Türkiye'de yerel yönetimin oluşmasında İmparatorluktan günümüze dek geçen uzun sürede muhtarlık kurumunun katkısının var olduğu kabul edilmektedir. Özellikle 19. yüzyılın başlarından bu yana aynı ad ve örgütlenme biçimiyle kırsal alanda köylerde, kent ve kasabalarda ise mahallelerde halkın hükümet nezdindeki temsilcileri olan muhtarların, bu görevlerine doğrudan doğruya seçilerek getirilmelerinin, demokrasiye geçişimizde de önemli bir aşamayı oluşturduğu ifade edilebilir (Çadircı, 1993).

Muhtarlıkların görevleri ilk kurulduğu dönemlerde oldukça fazlaydı. Vergilerin dağıtılması ve toplanması gibi bir görev günümüz muhtarları için söz konusu değildir. Günümüzde muhtarlıklar daha çok merkezi yönetimin bir alt teşkilatı olarak mahalleliye belge tebliği sağlamaktadır. Görevlerinin pek çoğu temsilî hale gelmiş ve mahallelerine olan hizmetleri kişisel gayretleri ile alakalı olmaya başlamıştır (Şahin ve Asarkaya, 2019: 30). Bu durumda günümüz teknolojisi ile aracısız olarak halledilebilecek birçok iş için muhtarlık kurumunun varlığı sorgulanmaktadır. Özellikle büyükşehirlerde ve mahallelerde muhtarlığa yıl içerisinde ihtiyaç duyan kişi sayısı neredeyse yok denecek seviyelere gelmiştir. Genel olarak muhtarlık ile iş görme süreçleri internet erişiminin olmadığı, aracı ile iş görme/gördürme alışkanlıklarının olduğu yerlerde olmaktadır.

Günümüzün dijital çağında, teknolojinin hızla ilerlemesiyle birlikte kamu hizmetlerinin sunumu da köklü değişimler geçirmiştir. Bu değişimlerin merkezinde ise e-devlet uygulamaları ve dijitalleşme süreci bulunmaktadır. E-devlet, hükümetlerin vatandaşlara ve işletmelere sundukları hizmetlerin çevrimiçi platformlarda elektronik olarak sunulmasını sağlayan bir dönüşüm olarak ifade edilebilir. Geleneksel kamu hizmeti sunumunda, vatandaşlar için zaman alıcı, karmaşık ve bazen de mekânsal engellerle karşılaşılan bir süreç söz konusuydu. Ancak, e-devlet uygulamalarının yaygınlaşmasıyla birlikte, kamu hizmetlerine erişimde önemli kolaylıklar sağlanmıştır. Bu yeni dijital platformlar aracılığıyla, vatandaşlar artık evlerinden veya işyerlerinden çıkmadan birçok kamu hizmetine erişebilmekte ve işlemlerini çevrimiçi olarak gerçekleştirebilmektedirler.

Gelişen teknoloji ve toplumsal yapı, ortaya çıkış amacı bakımından muhtarlık kurumuna ihtiyaç duymakta mıdır? Muhtarlık kurumunun kaldırılması veya revize edilmesi ne gibi faydalar sağlayacaktır? Muhtarlık kurumunun özellikle büyükşehirlerde mahallerde kaldırılması idari veya demokratik bir sorun yaratacak mıdır?

Bu çalışmada, muhtarlık kurumunun tarihsel gelişimi ve günümüzdeki işlevleri incelenecek, ayrıca e-devlet gibi teknolojik yeniliklerin muhtarlık sistemine etkisi üzerinde durulacaktır. Sonuçta ise, muhtarlık kurumunun varlığının gerekliliği tartışılmış ve politika önerileri sunulmuştur.

2. Literatür

Taş, Durgun ve Yalçınkaya, (2021) yaptıkları çalışmalarında, vatandaşların genellikle karşılaştığı sorunları muhtarlara yüz yüze veya telefonla ilettiklerini belirtmektedirler. Muhtarların da görev tanımını kapsamında olsun ya da olmasın gelen talepleri doğrudan valilik ya da belediyelere ilettiklerini ifade etmektedirler (Taş, Durgun ve Yalçınkaya, 2021: 30). Benzer şekilde farklı bir çalışmada da mahalle muhtarlıklarının en fazla belediye ve valilikle iletişim içerisinde olduğunu desteklemektedir (Kalkışım ve Yılmaz, 2017: 120). Görüldüğü üzere muhtarlıklar aslında bir

aracı kurum işlevi görmektedir. Özellikle gelişen teknoloji ile vatandaşların birçok sorunu direkt olarak iletebilme imkânına erişmesi muhtarlık kurumunun gerekliliğini sorgulamamıza sebep olmaktadır. İnternet ve telefon alt yapısının yeterli olduğu mahalle ve köylerde muhtarlık kurumunun kaldırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Köklü ve Gül (2017), yaptıkları çalışmada; muhtarlar kamu görevlilerinin kendilerini “temsilci” ya da “sözcü” olarak gördükleri sonucuna ulaşmışlardır. Bu da muhtarlık kurumunun işlevini dar bir alana konumlandırmaktadır. Çalışmada dikkat çeken bir diğer bulgu ise, muhtarların sorunların çözülemediği durumlarda nasıl davranacağıdır. Ankete katılanların %41,6’sı üst makama şikâyet edeceğini belirtirken, %25’i ise sorunun çözümü için tekrardan uğraşacağını belirtmiştir. %34’lük bir kısım ise sorunların çözümünün takip edilmesi noktasında ısrarcı davranmayacağını ifade etmektedir (Köklü ve Gül, 2017).

Kalkışım ve Yılmaz (2017) çalışmalarında muhtarların demografik özelliklerine ilişkin bazı tespitler yapmışlardır. Muhtarların yaşları ile ilgili olarak %54,76’sının 51-64 yaş aralığında olduğunu, meslekleri ile ilgili olarak, muhtarların %65,22’sinin muhtarlıkla birlikte esnafılık yaptığını ifade etmektedirler (Kalkışım ve Yılmaz, 2017: 120). Çalışma incelendiğinde muhtarların iş yapma biçimleri, en çok uğraştıkları işler, düzenledikleri belge çeşidi ve sayısının da çok olumlu olmadığı görülmektedir. Muhtarlık ikinci bir iş olarak görülmekte ve genellikle beledi faaliyetler (kanalizasyon, yol, sosyal yardımlar vb.) yapan kişiler olarak görülmekte ve hissedilmektedir.

Muhtarların demokratik rolleri ve konuları üzerine olumlu bir yaklaşım benimseyen farklı bir çalışmada, muhtarlıkların; asayiş, eğitim, tarım, sağlık, askerlik, din, hayvancılık, sosyal politika, yerel kalkınma, katılım ve yerel demokrasi süreçlerinde aktif rol oynadıkları belirtilmekte ve muhtarlık statüsünün yönetimde önemini gün geçtikçe arttırdığı ifade edilmektedir (Çiçek ve Önalp, 2017: 542).

Göküş vd. tarafından yapılan çalışmada, vatandaşların; muhtarların görevleri ile ilgili konularda fazla memnun olmadıkları ve beklentilerini yeterince karşılayamadıkları belirtilmektedir (Göküş, Bayrakçı ve Alptürker, 2013: 43).

Bulut tarafından yapılan bir çalışmada muhtarlara, “vatandaşların muhtarlardan talepleri nelerdir?” Sorusu yöneltilmiştir. Muhtarlar tarafından bu soruya; Belediye ile aralarında aracılık yapması, para ve yiyecek yardımı yapması, iş bulmada yardımcı olmaları gibi taleplerin geldiği şeklinde cevaplar verilmiştir (Bulut, 2001: 43). Benzer çalışmalarda olduğu gibi muhtarlık için verilen cevaplar aynı doğrultuda olmuştur. Ayrıca, türkiye.gov.tr adresi üzerinde paylaşılan istatistikler doğrultusunda elde edilen gözlemlere göre vatandaşların en çok kullandıkları hizmetler arasında ‘sosyal yardım bilgilerini sorgulama’ (%14.12), ‘sosyal yardım başvuru hizmeti’(%12.38), ‘sosyal ve ekonomik destek hizmeti ön başvurusu’(%4.60), ‘elektrik yardımı ile fatura ödeme’(%4.29) gibi hizmetler yer almaktadır. Yani vatandaşların muhtarlardan talepleri arasında yer alan sosyal yardım ve aracılık hizmetlerinin birçoğu hâlihazırda e-devlet aracılığı ile yapılabilmektedir.

3. Muhtarlık Kurumunun Tarihsel Arka Planı

Mahalleler¹, kentlerin önemli fonksiyonları olan birimleridir. Toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi ve şekillenmesinde vatandaşların bir arada yaşadığı bu alanların etkisi büyüktür. “Osmanlı şehrinde mahalle, birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşan bir topluluğun yaşadığı yer ve temel bir yönetim birimi olarak ifade edilmektedir” (Ergenç, 1984: 69). Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyılın ilk yarısına kadar mahallelerin yönetimini imamlar ya da papazlar yürütmüşlerdir. İmamlar dini görevlerinin yanında, nüfus ve evlendirme memurluğu (*doğum, ölüm, evlendirme, boşanma, yer değiştirme* vb.), zabıta işleri (*anlaşmazlıkları çözmesi*), vergi memurluğu (*vergilerin tevzi ve tahsili*) gibi görevleri üstlenmişlerdir (Eryılmaz, 1988: 466). Mahalle, idari bir birim olmanın yanı sıra bir dereceye kadar sosyal bir birimdir (Massicard, 2015: 275-276).

Mahalle muhtarlıkları, “Türk toplumunun siyasi, sosyal ve idari ihtiyaçlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmış ilk mahalli yönetimler” olarak ifade edilebilir. Köy ve mahalle muhtarlığı, Türk yönetim hayatına Tanzimat’ tan önce girmiştir. Muhtarlık kurumu; II. Mahmut döneminde (1826-1839) yönetim yapısında meydana gelen değişimlerle beraber, hükümet ile halk arasındaki ilişkileri geliştirmek için oluşturulmuştur. Türkiye’de 1829² yılında İstanbul’da ilk muhtarlık teşkilatı kurulmuştur. Taşrada ise ilk muhtarlık teşkilatı 1833 yılında Kastamonu’da kurulmuştur (Eryılmaz, 1988: 465-467). Mahalle muhtarlıklarının, Osmanlı İmparatorluğu’nun “merkezileşmesi” ve “bürokratikleşmesi” olarak adlandırılan sürecin bir parçası olarak ortaya çıktıkları belirtilmektedir (Massicard, 2015: 258).

Mahalle muhtarlıkları, 1913 tarihli “İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkati” ile hukuken kaldırılmış fakat hükümetin izniyle faaliyetlerini 1934 yılına kadar sürdürmüşlerdir. 1934 tarihinde ise çıkarılan 2295 sayılı Kanunla, belediye teşkilatı olan yerlerde, mahalle muhtarlıkları ve ihtiyar meclislerinin faaliyetlerine de fiilen son verilmiştir³. Sonraki yıllarda muhtarlıklara ihtiyaç duyulması üzerine, 1944 tarih ve 4541 sayılı “Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun’la tekrar kurulmuştur (Eryılmaz, 1988: 474; Aydoğdu ve Tuncer, 2018: 108). Ord. Prof. Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihinin V. Cildinde “Bütün vilâyetlerde halkın hükümetle olan münasebetlerinde aracılık yapmak üzere muhtarlıklar” kurulduğunu belirtmektedir (Akt: Çadircı, 1970: 410).

Çadircı, (1993) muhtarlık kurumunun kurulmasındaki amacı şu şekilde belirtmektedir;

“Mahalle ve köyde güvenliğin sağlanması, halkın devlete karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmesi olduğu görülüyor. Bununla birlikte yönetime, bu en alt birimde oy vererek, temsilci belirleyerek katılımın sağlanması, yerel yönetimlere geçişte bu uygulamaya önemli bir yer

¹ 5393 Sayılı kanunda “Mahalle: Belediye sınırları içinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idarî birim” olarak tanımlanmaktadır.

² Bu konuda, Çadircı (1993), daha erken dönemlerde 1801-1806 yıllarında Ankara’nın Bala kasabasında muhtarlık kurumuna benzer bir yapılanmanın olduğundan bahsetmektedir. Daha fazla bilgi için bkz. Çadircı, M. (1993). Türkiye’de muhtarlık kurumunun tarihi gelişimi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 2(3), 3-11.

³ Ergin (1932); “Mahalle muhtarlıkları kaldırıldıktan sonra hazırlanan bir nizamname ile muhtarlıkların gördükleri vazifeler diğer kurumlara bölüştürülmüştür. Buna göre, önceleri tek bir heyet tarafından görülmekte olan 28 türlü işten 13’ü belediyeye, 8’i mahalleden seçilen kimselere (bu kimseleri doğrudan belediye seçmekteydi), 3’ü polise, 3’ü jandarmaya verilmiş ve geri kalan işler de diğer resmi makamlara, beklelere ve bütün halka verilmiştir” (akt., Arıkboğa,1998: s. 116-117; Alada, 2012: 7).

vermemizi gerektirmektedir. Halk gerek birbirleriyle gerekse hükümetle olan ilişkilerinde yöneticilerin belirlediği kişiler aracılığıyla değil, doğrudan seçtiği kimselerle karşı karşıya kalmaya, birçok anlaşmazlığın ve sorunun çözümünde çok iyi tanıdığı muhtarından yardım görmeye başlamıştır” (Çadircı, 1993: 7).

Tablo 1: Muhtarlık ile ilgili kronoloji

Tarih	Açıklama
1829-1864	Muhtarlığın kurulması
1864-1913	1864-1871 Nizamnameleri ile köy muhtarlığı yetki, görev ve sorumlulukları bakımından bir yerel yönetim birimi halini alması
1913-1933	Muhtarlık hukuken kaldırılması. (<i>Fakat hükümetin izni ile fiili olarak varlığını devam ettirmiştir.</i>)
1933-1944	Muhtarlık kesin olarak kaldırılmıştır. Görevleri belediyeye, polise, jandarmaya devredilmiştir.
1944 ve sonrası	Muhtarlıkların yeniden kurulması.

Kaynak: (Arıkboğa, 1999: 109)

Muhtarlık kurumunun ortaya çıkışı kısaca açıklandıktan sonra, kavramsal olarak muhtar tanımlanacak olursa; en yaygın olarak kullanılan muhtarlık tanımlamaları, “devletin birinci kademesi”, “devletin en küçük birimi”, “en alt birim”, “devletin bir kolu”, “mülki emiri”, “mahallenin asli memuru”, “belediye memuru”, “kamu görevlisi”, “yarı kamu görevlisi” olarak ifade edilmektedir (Massicard, 2015: 266). Muhtar; “kamu adına mahalle sakinlerinin sorunlarını dinleyen ve sorunların çözümü noktasında merkezi idare ve yerel idareleri harekete geçiren bir ara mekanizmadır” (Yılmaz ve Mecek, 2019: 771). Ayrıca, muhtarlık teşkilatının kurulmasındaki asıl amacın, o dönemde ortadan kalkmış olan asayişli tekrardan tesis etmek olduğu söylenebilir (Çadircı, 1970: 415).

Muhtar bir devlet-toplum sürekliliğinin parçası gibidir. Muhtarlar, vatandaşların devletle ilk karşılaşma, yönetime ilk ve somut temas noktasında yer almaktadırlar (Massicard, 2015: 271). Muhtarlar günümüzde, tebligat işlemlerine yardımcı olan bir kamu görevlisi ve sosyal yardımlarda mahalle halkını tanıyan bir aracı konumuna gelmiştir. Muhtarlıklar, mahalli düzeyde katılım ve demokrasi kültürüne katkı sağlayıcı bir noktada bulunsa da kamu hizmeti sunumu noktasında oldukça pasif bir hale gelmiştir (Yılmaz ve Mecek, 2019: 791). Kamu hizmeti sunumunda pasif noktaya gelmesine katılmakla beraber, siyasal katılım ve demokrasi kültürü üzerindeki artırıcı etkilerinin olduğu düşünülmektedir. Günümüzde gelişen teknoloji, görsel ve sosyal medyaya ulaşım imkânları, vatandaşların demokratik katılım mekanizmaları ve siyasi düşünceleri üzerinde oldukça etkili bir konuma gelmiştir.

Muhtar, köylüleri temsil eden seçilmiş bir mahalli idare organı olmakla beraber, genellikle köy merkezinde hükümeti temsil eden ve kendisine ulaşan bütün emirleri yürüten bir idari memurdur. Bu durum mahalle muhtarı için de geçerlidir. O da birçok bakımdan il makamına tabidir (Lewis, 1993: 389).

5393 Sayılı Kanun’un 9. maddesinde “Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür”. İfadesi ile muhtarların genel görev ve yükümlülükleri açıklanmaktadır. Muhtarlık kurumunun idari fonksiyonuna bakıldığında bir icra organından ziyade, temel bilgilerin derlendiği bir ‘büro’ olduğu ifade edilmektedir (Arıkboğa, 2000: 169)

Kanunlarda yer almasa da bazen gerek vatandaşlardan gelen talepler gerekse muhtarların bu işleri yapmaktan zevk alması gibi bazı görevleri de üstlendikleri veya mecbur kaldıkları görülmektedir. Arıkboğa, (2000) muhtarın rolünü şu şekilde açıklamaktadır;

“Kişileri ilgili kuruma sevk etmekten onlar adına bizzat işi takip etmeye kadar oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Kişilere gerektiğinde dilekçe yazmak, ilgili birimdeki falan kişiyle görüşmesini söylemek/ sağlamak, ilgisine telefon açıp meseleyi izah etmek ve hatta kalkıp ilgili birime kadar gitmek, muhtarların sıklıkla yapmak zorunda kaldıkları görevler arasında yer almaktadır. Bu gibi işlerle uğraşmak yorucu olsa da kimi muhtarların bundan özel bir zevk aldıkları da söylenebilir” (Arıkboğa, 2000: 172).

Tablo 2: Türkiye’de Mahalle, Köy ve Muhtarlık Sayıları

Mahalle Sayısı	32.250
Köy Sayısı	18.254
Muhtarlık Sayısı	50.504

Kaynak: <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkildariBolumleri.aspx>, Erş: 28.03.2024

2108 sayılı “*Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası*” madde 1’ de muhtarlara verilecek aylık ödenek belirtilmiştir. Buna göre hesaplanan ödeneğin asgari ücretin altında kalması durumunda aradaki farkında herhangi bir kesintiye uğramadan ödeneceği belirtilmiştir. Böylece muhtarların maaşlarının en az 17.002 TL (Asgari ücret) olarak ödendiği söylenebilir. Muhtar sayısının 50.504 olduğu düşünüldüğünde; $50.504 \times 17.002 = 858.669.008$ TL aylık ödeme yapıldığı görülmektedir. Bu ödemenin de büyük kısmının mahalle ve köylere yatırım olarak aktarılması etkin yönetim ve vatandaş refahı açısından daha faydalı olacaktır.

4. Muhtarlık ile İlgili Yasal Düzenlemeler ve Muhtarın Görevleri

Muhtarlıkların ülke genelinde yaygınlık kazanmasıyla beraber seçim sistemleri ile ilgili düzenlemelerin yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda konu ile ilgili ilk düzenlemelerin 1863 tarihli “Muhtarân İntihâbı Hakkında Talîmât”⁴ ve “İntihab-ı A’zâ Hakkında Tâlîmat”lar olduğu ifade edilmektedir (Ercoşkun, 2012: 136).

1864 vilayet nizamnamesinde muhtar seçme ve seçilme şartları şu şekilde açıklanmıştır (Aldan, 1956: 8).

“Muhtar ve ihtiyar meclisi âzası seçeceklerde şu vasıflar aranır: Osmanlı tebaası olmak, mahallede ilgisi bulunmak, 18 yaşını bitirmiş olmak, Devlete doğrudan doğruya yılda en az 50 kuruş vergi vermek. Muhtar ve ihtiyar meclisi üyesi olabilmek için ise: Osmanlı tebaası olmak, mahallede ilgisi bulunmak, en az 30 yaşında olmak, Devlete doğrudan doğruya yılda en az 100 kuruş vergi vermek lâzımdır”.

Mevzuatta muhtarların görev, yetki ve sorumluluklarına yer veren kanun, yönetmelik ve bakanlar kurulu kararları bulunmaktadır. Tablo-3’te muhtar, muhtarlık, köy muhtarlığı ve mahalle muhtarlığı kelimelerinin yer aldığı mevzuat gösterilmiştir. İlgili mevzuatın tüm maddelerinin çalışmada yer alması mümkün olmadığından sadece kanun isimleri verilmiştir. İçeriğinde muhtar isminin geçtiği 365 farklı mevzuat bulunmaktadır. Tablo-3’te muhtarlığa bir görev atfeden veya direk muhtarlık ile ilgili maddeler içeren bazı kanunlar yer almaktadır.

⁴ “Ömründe hiçbir cinayetde bulunmamış, umum ahali arasında iyi ahlak ve sadık olmakla ün yapmış kimseler arasından, vilayet merkezi olan kentin mahallelerinde ikiyüz hane için bir muhtar seçilmesi öngörülüyordu. Bu seçimde vali, muhasebeci, hâkim, müftü, kent ileri gelenlerinden bir veya iki kişi ile Müslüman olmayan toplulukların dini liderlerinin seçmen olarak nitelendirildiklerini görüyoruz” (Çadırcı, 1993: 8).

5393 Sayılı Kanun'un farklı maddelerinde de muhtarların yetki ve sorumluklarına yer verilmiştir. "İl İhtisas Komisyonlarına Katılma Yetkisi", "Kent Konseyine Katılma Yetkisi" gibi katılım fonksiyonuna ilişkin yetkilerin muhtarlar tarafından ne kadar etkin kullanıldığı da önemli bir tartışma konusudur.

7201 Sayılı Tebligat Kanunu'nda, tebligatların hangi durumlarda muhtarlara teslim edileceği belirtilmektedir. Bu konunun da günümüz teknolojisi ve adres kayıt sisteminin etkinliği düşünüldüğünde muhtarların görevleri, sorumlulukları arasında gösterilmesi tartışma konusudur. Özellikle yaygınlaşan e-tebligat uygulaması ile hem kâğıt masrafları hem de zamanında tebliğin yapılması etkin bir hal almıştır.

Tablo-3: Muhtarların Yetki ve Görevlerinin Yer Aldığı Mevzuat

Mevzuat
1864 Vilayet Nizamnamesi (Muhtarlık ile ilgili ilk yasal düzenleme)
1871 Tarihli İdare-İ Umumiye-İ Vilâyet Nizamnamesi ⁵
1111 Sayılı Askerlik Kanunu
1380 Su Ürünleri Kanunu
1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu
155 Harita ve Planlara Ait İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun
1593 Umumi Hıfzıssıhha Kanunu
2004 İcra ve İflas Kanunu
2090 Tabii Afetlerden Zarar Gören Çiftçilere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun
2108 Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası
2972 Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun
89/13838 Numaralı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliği Bakanlar Kurulu Kararı
222 İlköğretim ve Eğitim Kanunu
2863 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
2942 Kamulaştırma Kanunu
298 Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun
3091 Taşınmaz Mal Zilyedliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanun
3194 İmar Kanunu
3213 Maden Kanunu
3294 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu
3298 Uyuşturucu Maddelerle İlgili Kanun
3402 Kadastro Kanunu
353 Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu
3628 Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu
3634 Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu
3686 İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu
3998 Mezarlıkların Korunması Hakkında Kanun
4081 Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanun
4342 Mera Kanunu
4541 Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun
4721 Türk Medeni Kanunu

⁵ 1871 "İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi" muhtarların görevlerini şu şekilde açıklamaktadır; "Muhtarların vezaifi" (60. madde) başlığı altında yapılan düzenlemeye göre, muhtarlar, nahiye müdürlerince kendilerine tebliğ olunan yasa ve yönetmeliklerle, hükümet emirlerini köylerinde ilan edecekler, köy halkından istenen vergileri ihtiyar meclislerinin kararı ve nahiye müdürünün göndereceği dağıtım pusulasına göre toplayacaklardı. Hükümetçe kendilerine çağrı çıkarılan kimselere, çağrı pusulası iletilecek, hangi gün nerede hazır bulunmaları gerektiği ayrıca tembih edilecekti. Kefil göstermeleri gerekenlerin bunu yapmaları sağlanacak, protesto ve benzeri tebliğler yapılacak, mürur tezkeresi alacaklara ilmühaber vereceklerdi. Köy ve çiftliklerde doğan ve ölenlerin adlarını süresi içinde nahiye müdürlüğüne bildirecekler, küçük veya yitik veresesi olanlar hakkında bildirimde bulunacaklar, yaralama ve öldürme olaylarını hemen haber vereceklerdi. Suçluların hükümete teslim edilmesinde olanaklar ölçüsünde katkıda bulunacaklardı. Köy ortak mallarını ve arazisini koruyacaklar, kurallara uygun olmayan inşaatları nahiye müdürüne bildireceklerdi. Köy ihtiyar heyetince belirlenen, bekçi, koruyucu gibi görevlilere nezaret edecekler, kendilerine havale olunan diğer işlere de bakacaklardı.

5271 Ceza Muhakemesi Kanunu

5302 İl Özel İdaresi Kanunu

5355 Mahalli İdare Birlikleri Kanunu

5393 Sayılı Belediye Kanunu

5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu

6100 Hukuk Muhakemeleri Kanunu

6183 Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun

6831 Orman Kanunu

6964 Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu

7126 Sivil Savunma Kanunu

7201 Sayılı Tebligat Kanunu

442 Sayılı Köy Kanunu

442 sayılı Köy Kanununda muhtarların görevlerine yer verilmiştir. İlgili kanunda muhtarların göreceği işler, ‘köy işleri’ ve ‘devlet işleri’ şeklinde ikiye ayrılmıştır. Madde 36- Devlet işleri;

1 – “*Hükümet tarafından bildirilecek kanunları, nizamları köy içinde ilan etmek ve halka anlatmak ve kanunlar, nizamlar, talimatlar, emirler ile kendisine verilecek işleri görmek*”. Bahsedilen görevin günümüzde yerine getirildiği yer sayısı ve gerekliliği neredeyse kalmamıştır. Çünkü bilgiye kolayca ulaşma imkânı vatandaşları bir nevi kendi işlerini gören pozisyona getirmiştir.

3 – “*Salgın ve bulaşık hastalıkları günü gününe Hükümete haber vermek*”. Sağlık alanında kullanılan ve kişisel hastalık ve raporların yer aldığı e-nabız uygulaması bu noktada birçok işlev görmektedir.

4 – “*Hekim olmayanların ve üfürükçülerin hastalara ilaç yapmasını menetmek ve Hükümete haber vermek*”;

5 – “*Köylünün çiçek ve bulaşık hastalıklar aşısı ile aşılanıp hastalıktan kurtulmasına çalışmak*”. Gelişen sağlık sistemi ve teknolojisi sayesinde her vatandaşın kayıtları veri tabanlarında tutulmaktadır. Özellikle e-nabız sistemi ile tüm sağlık bilgilerine hem vatandaşın kendisi hem de doktorları rahatlıkla ulaşabilmektedir. Bunun için hâlihazırda vatandaşlarda kendi bilgilerini kolayca sisteme işleyebilmekte ve ilgili yerlere haber verebilmektedir.

7 – “*Her ay içinde köyde doğan, ölen, nikâhlanan ve boşananların defterini yapıp ertesi ayın onuncu gününden evvel nüfus memuruna vermek ve köyün nüfus defterini birlikte götürerek vukuatı yürütmek*”. E-devlet uygulamaları konusunda en yaygın hizmetlerin olduğu ve idari sadeleştirmelerin yapıldığı yerlerin başında içişleri bakanlığı gelmektedir. Bahse konu görev için hastaneler, belediyeler ve nüfus müdürlükleri sistemli bir şekilde ilgili konuları düzenlemektedir.

8 – “*Vergi toplamak için gelen tahsildarlara yol göstermek, yardım etmek ve tahsildarların yolsuzluğunu görürse Hükümete haber vermek*”. Günümüzde vergi toplamak çok daha basitleştirilmiştir. Özellikle Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) çevrimiçi olarak ilgili borçların tahsilini yapabilmektedir. Böylece ortaya çıkacak yolsuzlukların da önüne geçilmesi sağlanmış olmaktadır.

9 – “*Asker toplamak ve bakaya ve kaçakları Hükümete haber vermek*”. Bahse konu görev Millî Savunma Bakanlığı (MSB) tarafından takibi rahatlıkla yapılan bir konu haline gelmiştir. Özellikle son yapılan değişikliklerle kişilerin askerlik ile ilişkili kusurlu davranışları kendilerine para cezası olarak yansımaktadır. Bu sebeple muhatapların kendi sorumluluklarında işlerini takip etmesi sağlanmıştır.

Muhtarların devlet işleri ilgili görevlerinin sayıldığı 15 maddenin önemli bir kısmı, köy içi güvenlik tedbirleri ve köy içi adreslerin bulunması noktasındadır. İlgili maddeler özellikle mahalle muhtarlığı için çok bir anlam ifade etmemektedir. Bunun yanında birçok köy muhtarlığı için de belirtilen görevlerin yerine getirilmesi gereklilik olmaktan çıkmıştır. 442 Sayılı Kanun'un 2,6,10,11,12,13,14, 15. Maddeleri bahsedilen başlıkları içermektedir

Madde 36'da yer alan muhtarların Köy İşleri ise; 'köylüyü işe çağırmak', 'köy işlerine harcanacak parayı toplamak', 'paranın harcanacağı yere karar vermek' gibi genel anlamda köyün iç işleyişi ile ilgilidir.

4541 sayılı 'Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun'un 3. maddesinde Mahalle muhtar ve ihtiyar heyetinin göreceği işler detaylı bir şekilde belirtilmiştir. İlgili maddeler incelendiğinde, 'ilmühaber vermek', 'malumat vermek', 'tasdik etmek', 'bildirmek', gibi genel anlamda büro faaliyetleri dikkat çekmektedir. Günümüz teknolojisi ve bilgiye ulaşmanın bu kadar kolay olduğu ortamda belirtilen görevlerin birçoğunu vatandaşlar kendileri yapabilmektedir. TÜİK tarafından yapılan 2021 "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırmasında", internete erişim imkânı olan hane oranı %92 olarak açıklanmıştır. Aynı çalışmada, "internet kullanım oranı 16-74 yaş grubundaki bireylerde %82,6" olarak açıklanmıştır. Bu da vatandaşların istedikleri kuruma kolaylıkla ulaşabilmeleri ve sorunlarını iletebilmelerine imkân tanımaktadır. Araştırmada, "E-devlet hizmetlerini kullanma oranı %58,9" olarak açıklanmıştır. Vatandaşlara kamu hizmetlerine kolay yoldan erişebilme imkânı sunan e-devlet kullanımının yaygınlaştırılması için gerekli bilgilendirmeler ve özendirici çalışmalar yapılmalıdır. Özellikle internet erişimi olmayan noktalarda alt yapı çalışmalarının tamamlanması gerekmektedir.

Çadircı, (1970) muhtarların görevlerini; mahalle ve köyün genel asayişini sağlamak, yaşadığı mahalleden başka bir mahalleye gitmek isteyenlere 'mühürlü pusula' vermek, Doğan, ölen ve göçenlerin kayıtlarını tutmak, haksızlığa uğramış mahalleliler adına gerekli mercilere başvuru yapmak, mahalleye yeni gelen kişileri mahalle defterine kaydetmek şeklinde tasnif etmektedir (Çadircı, 1970: 413-414).

Gençoğlu (2011) ise muhtarların görevlerini; "Köyün, bekçi, korucu gibi zabıta memurlarının yönetimi, vergi toplanmasıyla köyün beledi işleri (temizlik, su yolu bakım onarımı) çeşme, okul ve mabet gibi binaların onarımını" yapmak şeklinde açıklamaktadır (Gençoğlu, 2011: 46).

Genel olarak muhtarlık kurumu bir 'aracı kurum' olarak işlev görmektedir. Muhtarlığın işlevleri, bazı istisnalar dışında, mahalleye toplu olarak yapılan hizmetler değil, daha çok mahalle sakinlerinin bireysel olarak ihtiyaç duyduğu hizmetlerdir (Arıkboğa, 1999: 122-126). Muhtarların sosyal rolü ise toplumlarında iyi tanınmaları ve saygı duyulmalarıdır. Bu durumu onları muhtarlık için uygun hale getirmekte ve mahalle içi aracılık da dâhil olmak üzere kurumlar karşısında da rollerini güçlendirmektedir (Massicard, 2015: 272).

"Mahalle muhtar ve ihtiyar meclisinin yapmakla yükümlü oldukları işler, aynı zamanda merkezi idarenin ya da belediyelerin asli görevleri arasında da yer almaktadır. Zamanla, merkezi idare ve belediyeler, kendi görevlerine sahip çıkacak bir örgütlenmeye ve çalışma düzeyine eriştiklerinde, mahalle muhtarlığı teşkilatının boşlukta kalma ihtimali yüksektir" (Eryılmaz, 1988: 474).

Özellikle nüfusla ilgili işlemler olmak üzere muhtarlık işlemlerinin birçoğunu merkezi idarenin kendisi üstlenmiş olup muhtarlıkların varlığı artık sembolik olmaktan öteye geçmemektedir (Erdagöz, 2012: 64).

Muhtarlığa verilen görevler oldukça çeşitli gibi görünse de aslında bunlar ‘tasdik’, ‘bildirim’, ‘ihbar’ gibi başlıklar altında toplanabilir. Örneğin kurum, “kimlerin mahallede oturduğunu ya da bir imzanın kime ait olduğunu ‘tasdik’ eder. Mahalledeki olağan (askerlik çağına gelenleri) ya da olağandışı bir olayı (insanlara, hayvanlara ya da bitkilere gelen bir hastalığı) gerekli yerlere ‘bildirir’. Mahalleye giren kimliği meçhul kişileri ‘ihbar’ eder. Ayrıca ilkokul çağına gelen çocukların listesini çıkarır ve takibine yardımcı olur” (Arikboğa, 2000: 169).

Görüldüğü üzere muhtarlara birçok kanunda farklı görevler verilmesine rağmen bu görevlerin çoğunun günümüzde gerekliliği veya etkin bir şekilde yerine getirildiği tartışma konusudur.

5. E-devlet

E-devlet kavramının ortaya çıkması ve bununla ilgili çalışmalar 2000’li yılların başlarına denk gelmektedir. Bu yıllardan itibaren e-devlet ile ilgili olarak farklı tanımlar ve özelliklere rastlamak mümkündür. Bu kısımda e-devlet kavramının aşamaları ve farklı e-devlet kavramlarına değinilecektir. Özellikle hizmet sunum süreçleri bağlamında değerlendirmelere yer verilecektir.

E-devlet literatürünün gelişimi beş farklı aşama ile sınıflandırılmaktadır. İlk aşamada, e-devletin odak noktası bilgiye erişimi kolaylaştırmak için hükümetlerin bilgi iletişim teknolojilerini benimsemesi üzerinedir. Yani e-devlet; bilgi yayma ve alma noktasında bir araç işlevi olarak görülmektedir. İkinci aşamada e-devlet, vatandaşlara çeşitli hizmetler sunan bir araç olarak görülmüştür. Bu aşamadan itibaren e-devlet finansal işlemler, ofis işleri ve büro kontrolleri gibi idari görevleri otomatikleştiren bir teknoloji olarak görülmeye başlandı. Üçüncü aşamada e-devlet, bilgisayarların yaygınlaşması ve bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımının artmasıyla birlikte ana teması giderek temel işlevlerle entegrasyona doğru kaymıştır. Bu aşamada kamu idari reformlarının bir aracı, devlet hizmetlerinin sunulmasında ve bilgi paylaşımında kolaylık sağlamaya yönelik bir araç olarak teknolojiye odaklanılmıştır. Dördüncü ve beşinci aşamalarda ise e-devlet, kullanıcı benimseme ile ilgili konuları araştırarak teknolojinin benimsenmesine, vatandaş algılarına ve hizmet kalitesine yönelmiştir (Malodia vd., 2021).

İnternetin kamu sektörünü iyileştirmesinin en görünür yolu, vatandaşların ve işletmelerin hükümet kurallarına ve düzenlemelerine uyması için gereken zaman ve çabayı azaltma yeteneğidir (Holmes, 2001). E-devlet kavramı da teknolojinin sağladığı faydalar ve iş basitleştirme süreçlerinin bir yolu olarak ortaya çıkmıştır.

E-devlet, aracısızlaştırma sürecinin başlangıcı olarak ifade edilebilir. Yani, hizmet sunumunda aracı kişilerin ortadan kaldırılmasıdır (Fakhoury ve Chebaro, 2020). E-devlet, iyi yönetişimin teşvik edilmesi, siyasette ve sivil toplumda reform odaklı aktörlerin güçlendirilmesi için bir araç olarak ele alınmalıdır (Von Haldenwang, 2004). E-devletin iş süreçlerinde kaliteyi artırdığını ve verimliliği sağladığı belirtilmektedir (Kettani ve El Mahdi, 2013). Basitçe ifade etmek gerekirse, e-devlet vatandaşlara, iş ortaklarına ve çalışanlara fayda sağlamak için devlet hizmetlerine erişimi ve bu hizmetlerin sunumunu geliştirmek için teknolojinin kullanılmasıdır. Tüm kamu kuruluşlarının vatandaşları için modern, entegre ve kusursuz bir hizmet sunduğu için yeni bir kamu hizmeti modu yaratma gücüne sahiptir. İlişki artık sadece tek yönlü değildir. Hükümetler ve vatandaşlar arasında bir ortaklık kurmakla ilgilidir (Silcock, 2001).

E-devlet, hükümetlerin paydaşlarına kaliteli, hesap verebilir ve verimli hizmet vermek ve onları bilgilendirmek için yeni fırsatlar yaratmaktadır. Bu hizmetleri sunarken de sosyal olarak kapsayıcı bir alan oluşturmaktadır (Malodia vd., 2021). Böylelikle hizmet erişim süreçlerinde herkesin eşit şekilde faydalanabileceği bir süreç işletilmektedir. Zaman ve özellikle mekân problemleri ile karşılaşan vatandaşların tüm haklardan faydalanabilmesinin önü açılmaktadır.

Yeni bilgi iletişim teknolojilerinin önemli bir vaadi, vatandaşların politika sürecine erişimi ve katılımı için yeni yöntemler sağlayarak hükümeti dönüştürme potansiyelidir. E –demokrasi olarak ifade edilen bu yöntem, demokratik sürecin etkinliğini, eşitliğini ve kalitesini artırarak siyasi katılımı artırmaktadır. Çevrimiçi belediye meclisi toplantıları, çevrimiçi forumlar, vatandaş e-anketleri katılım süreçlerine örnek olarak gösterilebilir (LeRoux vd., 2020).

Çevrimiçi hizmetler geliştirmenin maliyeti, diğer dağıtım kanallarına kıyasla mütevazıdır ve birinin bir web sitesine erişmesinin marjinal maliyeti neredeyse sıfırdır. İnterneti kullanmak sadece insanların hayatlarını kolaylaştırmayacak, aynı zamanda hükümet hakkındaki düşüncelerini de değiştirecektir (Holmes, 2001). E-devlet kullanımının vatandaşların hükümete güven, hükümetin şeffaflığı ve itibarı hakkındaki algıları üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahip olduğu belirtilmektedir (Amosun vd. 2021). E-devlet, bireyin iletişim temelli bir eylem alanıdır, bireyler ile kurumlar arası iletişim bağlarının çok yönlü gelişimine olanak sağlamaktadır (Aktel vd., 2017).

Türkiye'de e-devletin gelişim süreci 1980'lerin ikinci yarısında başlamış ve 1990'lı yıllardan sonra bilgisayar ve internet kullanımının artmasıyla hız kazanmıştır. 2000'li yıllarda e-devlet uygulamaları devlet politikalarının bir parçası haline gelmiş ve birçok kurum tarafından planlar ve projelerle uygulamaya konulmuştur. Özellikle 2006-2007 yıllarından itibaren Türkiye'de e-devlet uygulamaları hızlanmış ve 2008'de "E-Devlet Kapısı Projesi" ile tek merkezinden yönetim ile tüm e-devlet faaliyetleri koordine edilmeye başlanmıştır. Bu uygulamaların hedefi, devletin hizmetlerini hızlı, düşük maliyetlerle sunmasını sağlamak, bürokratik engelleri azaltmak, kamusal hizmet kalitesini artırmak ve uluslararası rekabetçilik düzeyine ulaşmaktır (Çarıkcı, 2010: 97). Faaliyete geçtiği günden bu yana e-devlet kapısı birçok alanda gelişme göstermiş sunduğu hizmet sayısı ve kullanıcı sayısı sürekli olarak artmıştır. Hâlihazırda Türkiye'deki e-devlet kullanıcı sayısı 63.697.332, e-devlet kapısı üzerinden sunulan hizmet sayısı ise 7.229 olarak açıklanmıştır. Bunun yanında e-devlet hizmetlerinden memnuniyet oranı ise %95,3 olarak ifade edilmektedir (www.turkiye.gov.tr). Görüldüğü üzere vatandaşların e-devlet kullanım oranı ve memnuniyet düzeyleri her geçen gün artmaktadır. Bu durumda geçmiş dönemlerde yaşanan bürokratik sıkıntılar ve iş görme süreçlerindeki zaman kayıplarının önüne geçmesi açısından kamu hizmet sunumunda teknoloji kullanımı büyük önem arz etmektedir. Literatürde yapılan çalışmalar da bu durumu desteklemektedir.

5. Sonuç / Tartışma / Öneriler

Muhtarlık kurumu 1829 yılından itibaren Türk idare teşkilatı içerisinde yer alan, uzun süreler topluma hizmet etmiş bir kurum olarak varlığını sürdürmüştür. Ortaya çıktığı dönemler ve şartlar dikkate alındığında çok yerinde bir uygulama olarak görünse de değişen şartların ve toplumsal yapının muhtarlık kurumunu teğet geçmesi beklenemez. Bu bakımdan muhtarlığın yeniden tasarlanması, çağın şartlarına uygun olarak dönüştürülmesi ve nihayetinde özellikle mahallelerde kaldırılması gerektiği düşünülmektedir.

Muhtarlıkların buldukları yerlerde güçlü bağlara sahip olması, belediyelerden kaynaklı hizmet aksaklıklarının giderilmesinde rol almaları muhtarlıklara yerel yönetim birimi kimliği kazandırmıştır. Fakat merkezi idare, yerel idarelerin oluşumunu tamamladığı ve yönetsel boşluğun kalmadığı düşüncesiyle 1933 yılında muhtarlık kurumunu kaldırma yolunu seçmiştir (Arıkboğa, 1998: 96; Arıkboğa, 2000: 2). Kamu hizmet sunumunda ve kamu yönetiminin yapısında meydana gelen gelişmelerin gerisinde kalmış olması (Güneş, 2009: 129) mahalle muhtarlıklarında değişim yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Artık her vatandaş, katılımı aracısız olarak doğrudan sağlayabilmektedir. Gelişen teknoloji, sosyal ve görsel medya, kurumların web sayfaları ve CİMER benzeri uygulamalar ile sorunlarını ve taleplerini direk muhataplarına iletebilmektedirler.

Muhtarlık seçimlerinin ekonomik ve sosyal güç dengesini yansıttığı ifade edilmektedir. Bu sebeple muhtarlık seçimleri çoğu zaman önemli sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Yalçındağ, 1998: 41). Ayrıca muhtarlık seçimleri öncesi adayların yaptığı masraflar (oy pusulası, tanıtım yemekleri vb.) bireysel olarak da belirli bir maliyeti yüklenmelerini gerektirmektedir. Özellikle seçim dönemlerinde yaşanan kavgalar, uzun dönem sürecek husumetlere sebep olmaktadır. Bununla birlikte muhtarlara ödenen net maaşın yaklaşık olarak 858.669.008 TL olduğu düşünüldüğünde muhtarlık kurumunun, internet erişiminin yaygın olduğu bölgelerde (özellikle mahallelerde) ve zamanla tüm ülkede kaldırılmasının hem bütçe açısından hem de hizmetlere eşit ve hızlı erişim açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Muhtarlık kurumunun etkin kullanımı ve erişilebilirliği üzerinde hiç şüphesiz mahallenin niteliği kadar mahallede yaşayan vatandaşların da niteliğinin (sosyo-ekonomik, eğitim) önemi vardır. Aynı mahalle içerisinde muhtarlığa ihtiyaç duymadan kamu kurumları ile iletişime geçebilenler taleplerine cevap bulabilirken bu imkândan yoksun olanlar bu süreci muhtarlık aracılığı ile yürütmeyi seçmektedirler (Arıkboğa, 2000: 173). Bu durumda internet erişiminin ve kullanımının sınırlı olduğu yerlerde muhtarlık kurumunun daha etkin bir şekilde sürdürülmesi sağlanabilir. Muhtarlık aday şartlarında değişiklikler yapılabilir, örneğin seçilme için gerekli şartlar arasında, eğitim durumu, en az lise veya ön-lisans mezunu olmak olarak değiştirilebilir. Böylece genç nüfusun istihdamına katkı sağlanmasının yanında, gençlerin kendi doğdukları mahalle ve köylerine hizmet etme şansı da sağlanmış olacaktır.

E-devlet uygulamaları, kamu yönetimi alanında önemli değişimlere yol açmış ve kamu hizmetlerinin sunumunda çeşitli avantajlar sağlamıştır. Bu avantajlardan tam olarak faydalanabilmek ve e-devletin potansiyelini maksimize etmek için etkin politika düzenlemeleri ve sürekli iyileştirmeler gerekmektedir. Muhtarlık kurumunun da bu avantajlar karşısında varlığını sürdürmesi ve bu dönüşüme direnmesi beklenemez.

Kaynakça

- Aktel, M., Ögreci, S., & Özmen, B. (2017). E-devlet ve yönetim ilişkileri. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(3), 765-787.
- Alada, A. (2012). Erken cumhuriyet döneminde bir modernleşme deneyimi: 'belediye' 'Mahalle'yi ikame edebildi mi. Çağdaş Yerel Yönetimler, 21(1), 1-15.
- Aldan, M. (1956). Mahalle muhtarlığı teşkilatı. İdare Dergisi, 27(240), 5-19.
- Amosun, T. S., Chu, J., Rufai, O. H., Muhideen, S., Shahani, R., & Gonlepa, M. K. (2021). Does e-government help shape citizens' engagement during the COVID-19 crisis? A study of mediational effects of how citizens perceive the government. Online Information Review.
- Arikboğa, E. (1998). Yerel yönetimler, katılım ve mahalle muhtarlığı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arikboğa, E. (1999). Yerel yönetim açısından mahalle muhtarlığına bir bakış, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 8(3), 103-125
- Arikboğa, E. (2000), "Boşluk doldurucu ve aracı kurum: mahalle muhtarlığı", Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri, (Haz.) Birgül A. Güler ve Ayşegül Sabuktay, Ankara: TODAİE YYAEM Yayınları, 167-176.
- Aydoğdu, O., & Tuncer, A. (2018). Tanzimat sürecinin dönüştürücü etkisi ve mahalle muhtarlıklarının kurulması. Journal of Political Administrative and Local Studies, 1(1), 87-112.
- Bulut, Y. (2001), Mahalle muhtarlığı üzerine bir araştırma, Çağdaş Yerel Yönetimler, 10(3), 32-51
- Çadırcı, M. (1970). Türkiye'de muhtarlık teşkilatının kurulması üzerine bir inceleme. Belleten, 34(135), 409-420
- Çadırcı, M. (1993). Türkiye'de muhtarlık kurumunun tarihi gelişimi. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 2(3), 3-11.
- Çankıç, O. (2010). Türkiye'de e-devlet uygulamaları üzerine bir araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(12), 95-122.
- Çiçek, A. C. & Önalp, G. (2017). Mahalle muhtarlarındaki demokrasi algısı üzerine bir söylem analizi: Kars örneği, KAÜİİBFD 8(16), 537-554.
- Erdagöz, Ö. (2012). Mahalle yönetimi ve geleceği. Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 0(1), 59-101.
- Ercoskun, T. (2012). Osmanlı Devleti'nde muhtarlık kurumunun işleyişine ilişkin düzenlemeler ve gözlemler. Bilig, 60, 131-154.
- Ergenç, Ö. (1984). Osmanlı şehrindeki Mahalle'nin işlev ve nitelikleri üzerine. Osmanlı Araştırmaları, 4(04). Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Eryılmaz, B. (1988). Türkiye'de köy ve mahalle muhtarlıklarının ortaya çıkışı ve gelişimi. Türk İdare Dergisi, 378, 465-475.
- Güneş, Y. (2009). Mahalle yönetimi. Türk İdare Dergisi, 465, 113-131.
- Fakhoury, R., & Chebaro, B. (2020). Mukhtar: a human intermediary solution for e-government in Lebanon, Jordan, and Iraq? this publication is at: <https://www.researchgate.net/publication/345391270>. Erişim: 26.04.2022
- Gençoğlu, M. (2011). 1864 ve 1871 vilâyet nizamnamelerine göre Osmanlı taşra idaresinde yeniden yapılanma. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(1), 29-50.
- Göküş, M., Bayrakçı, E., & Alptürker, H. (2013). Mahalle yönetimi ve mahalle muhtarlarının vatandaşlar tarafından değerlendirilmesi. Süleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences, 18(2), 31-45
- Holmes, D. (2001). eGov: e-business strategies for government (1st edition). UNKNOZ
- Kalkışım, H. M., & Yılmaz, N. (2017). Mahalle yönetimi ve mahalle muhtarlarının profili: Trabzon Ortahisar örneği. Global Journal of Economics and Business Studies, 6(12), 110-126.
- Kettani, D., & El Mahdi, A. (2013). Fez e-government project: an initiative transforming scientific research to value in Morocco. Electronic journal of e-Government, 7(4), 2009.
- Köklü, T. E., & Gül, H. (2017). Türkiye'de mahalle muhtarlığının dönüşümü ve yeni muhtarlık algısı. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(4), 719-733.
- LeRoux, K., Fusi, F., & Brown, A. G. (2020). Assessing e-government capacity to increase voter participation: evidence from the US. Government Information Quarterly, 37(3), 101483.

- Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin doğuşu* (Metin Kıratlı, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Malodia, S., Dhir, A., Mishra, M., & Bhatti, Z. A. (2021). Future of e-government: an integrated conceptual framework. *Technological Forecasting and Social Change*, 173, 121102.
- Massicard, E. (2015). The incomplete civil servant?: the figure of the neighbourhood headman (Muhtar). In *Order and compromise: government practices in Turkey from the late Ottoman Empire to the early 21st century*. Edt. (Aymes, M., Gourisse, B., & Massicard, É.) (pp. 256-290). Brill.
- Silcock, R. (2001). What is e-government. *Parliamentary Affairs*, 54, 88-101
- Şahin, Y., & Asarkaya, S. (2019). Mahalle muhtarlığı kurumunun tarihi gelişimi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3), 23-32.
- Taş, İ. E., Durgun, S., & Yalçinkaya, F. (2021). İl idaresi açısından bir halkla ilişkiler aracı olarak mahalle muhtarlığı: Niğde ilinde bir alan araştırması. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 1-34.
- Von Haldenwang, C. (2004). Electronic government (e-government) and development. *The European Journal of Development Research*, 16(2), 417-432.
- Yalçındağ, S. (1998). Yerel demokrasinin örgütlenmesi ve yerinden yönetimin geliştirilmesi açısından "muhtarlık" kurumu. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 7(3), 37-56
- Yılmaz, V., ve Mecek, M. (2019). Türkiye'de mahalle yönetimlerinin tarihsel gelişimi ve hukuki statüsü. *İdealkent*, 10(27), 769-799.
- <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkildariBolumleri.aspx>, Erş: 02.01.2023
- <https://www.turkiye.gov.tr/edevlet-istatistikleri>, Erş: 04.09.2023

Extented abstract

In Turkey, the institution of " muhtarship " has a long history that dates back to the Ottoman Empire. Muhtars are elected by the people in their neighborhoods to provide administrative and social services at the neighborhood level and act as intermediaries between the government and citizens. They are responsible for maintaining order and providing services such as issuing identity cards, marriage certificates, land registry documents, and collecting taxes. However, with the development of technology, the role and necessity of muhtars are being questioned. In this essay, the historical development of muhtarship, the concept of e-government, and the necessity of the institution of muhtarlık in the face of developing technology will be discussed.

The " Muhtarship " institution has been serving the community for a long time as a part of the Turkish administrative organization since 1829. Although it seems like a very appropriate practice considering the periods and conditions it emerged, it cannot be expected that the changing conditions and social structure will bypass the muhtarship institution. In this respect, it is thought that the muhtarship institution needs to be redesigned, transformed in accordance with the requirements of the era, and ultimately abolished in many metropolitan areas and neighborhoods.

E-government refers to the use of electronic tools to deliver government services to citizens. The aim of e-government is to improve efficiency, transparency, and accountability in the process of delivering government services. Citizens can access government services from anywhere, at any time, without having to visit government offices by using electronic tools. E-government also reduces administrative burdens on government officials, allowing them to focus on more important tasks. Especially in service delivery processes, e-government has many benefits. E-government increases efficiency by reducing the time and cost of service delivery. Citizens can access government services from anywhere, at any time, without having to visit government offices. E-government improves transparency and accountability by providing easy access to information about government services and activities. This helps reduce corruption and increase public trust in the government. E-government improves the quality of government services by providing citizens with more options and faster service delivery.

With the rise of e-government and the increasing use of technology in service delivery processes, the role and necessity of muhtarship have come under question. In this study, it is argued that the institution of muhtarship has become outdated, especially in neighborhoods, and that their functions can be performed more effectively with e-government. However, in other studies, it is emphasized that muhtars play an important role in providing local knowledge and social services to their neighborhoods. Considering today's conditions, the number of people benefiting from the role of muhtars in neighborhoods is decreasing day by day. In fact, many people do not even know their neighborhood muhtar.

In conclusion, the institution of muhtarship has a long history in Turkey and has played an important role in providing administrative and social services to citizens at the neighborhood level. However, with the development of technology, the role and necessity of muhtarship are being questioned. E-government already provides many of the services that muhtarship offer. Citizens can lodge their complaints and requests directly with authorized persons through online platforms. Therefore, it is recommended that muhtar services be continued in villages where there is a high concentration of people without internet access or those who do not use e-government services. However, changes should be made to the conditions for electing muhtarship, such as requiring at least a high school diploma and changing the age requirement, to attract more educated and younger individuals and to prevent migration from cities to villages.

Given that muhtarship elections reflect economic and social power balances, it is believed that these elections often lead to significant problems. Especially during election periods, fights and long-lasting animosities can occur. Expenses made by

candidates before muhtarship elections (such as ballot papers, promotional meals, etc.) also require individuals to bear a certain cost. The monthly salary cost of over 50,000 muhtarships in Turkey is approximately 677 million TL. In this regard, it is important to reconsider the muhtarship system.